

TEFFI

Mälestusi Leninist ja Rasputinist

Vene keelest tõlkinud Ilona Martson

Tõlgitud väljaandest:

Тэффи Н. А.

Так жили.

Москва, ОЛМА-ПРЕСС, 2002

Toimetanud Katrin Kern

Korrektuuri lugenud Lauri Eesmaa

Kujundanud Maris Kaskmann

Küljendanud Astrid Värv

© Tõlge ja saatesõna. Ilona Martson ja Loomingu Raamatukogu, 2023

© Kaanefoto. Vikipeedia

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,
Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,
Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn

Tel: 627 6425

E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-713-58-7 (trükis)

ISBN 978-9916-713-59-4 (epub)

45 AASTAT TAGASI

See juhtus varsti pärast Jaapani sõda.

45 aastat tagasi.¹

Aeg oli erakordne, ja meelde tuleb see mingite katkenditena, nagu keegi oleks pillanud laiali päeviku lehed ja ajanud traagilised sissekanded segi nii tobedate anekdootidega, et saad vaid õlgu kehitada: kas tõesti oli see nii? Kas siis tõesti olid sellised nii asjalood kui inimesed kui ka meie ise?

Jah, just nimelt nõnda see oli.

Venemaa oli ühtäkki muutunud pahempoolseks. Tudengid möllasid, töölised streikisid, isegi vanad kindralid torisesid sandi asjakorralduse üle ja väljendasid ennast tsaari isiku suhtes kurjasti.

Mõnikord võttis ühiskondlik pahempoolsus suisa anekdootlikke vorme: Saraatovi politseiülem hakkas kahasse revolutsionäär Topuridzega, kes oli abiellunud miljonäriprouaga, välja andma legaalselt marksistlikku ajalehte. Nõustugem, et enam kaugemale minna ei saa.

Peterburi intelligents elas uusi meeleolusid läbi magusarmsalt ja teravalt. Teatris toodi lavale „Roheline papagoi“, seni keelu all olnud Prantsuse revolutsiooni aegne näitemäng; publitsistid kirjutasid riigikorda kõigutavaid artikleid ja satiire; poeedid löid revolutsioonilisi luuletusi; näitlejad deklameerisid neid luuletusi estraadilt publiku vaimustunud aplausi saatel.

Ülikool ja Tehnoloogiainstituut olid ajutiselt suletud ning nende ruumides korraldati miitinguid, kuhu linna väikekodanlased pääsesid väga lihtsalt ja kergesti, vaimustusid toona veel uudsetest hüüetest „Õige!“ ja „Maha!“ ning levitasid edasi sõprade seas ja pereringis uusi, kehvalt mõistetavaid ja kehvalt sõnastatud ideid.

1 Teffi mälestused Leninist ilmusid esimest korda ajalehes Novoje Russkoje Slovo 25. juunil 1950. – *Siin ja edaspidi originaali koostaja märkused tõlkija täiendustega, kui pole märgitud teisiti.*

Müüki ilmusid uued illustreeritud ajakirjad. Šebujevi² Puljemjot ja veel mingid. Mäletan, neist ühe kaanel ilutses verise peopesa jälg. Need ajakirjad tõrjusid kõrvale ontliku Niva ja neid ostis täiesti ootamatu publik.

Ükskord kohtasin oma ema pool tema vana sõbrannat L-i, kõrge aukandja leske. See aukandja oli olnud Katkovi sõber ja üldse seda tüüpi, keda hiljem nimetati tagurlasteks.

„Tahaks osta seda Pulemööti,“ kõneles see lesk, hääldades sedasinast hirmsat sõna miskipärast „ö“-ga. „Kuid ma ise ei julge osta, aga Jegori saata on piinlik. Ma tunnen, et ta ei kiida uusi tuuli heaks.“

Jegor oli tema vana lakei.

Samas paigas kohtusin oma onuga, kes kuulus õukonda. Kui me olime lapsed, tõi ta meile tsaari peolaualt kompvekke (see oli väga levinud komme). Kommid, tsaari kondiitri toodang, olid keeratud pitsiliseks lõigatud servaga valgetesse paberitesse. Meie närisime neid hardalt.

Ema osutas mulle ja teatas onule: „Näe, tema tunneb sotsialiste.“

Teatas sellise tooniga, nagu räägitaks metslasest, kes põldpüü toorest peast koos sulgedega nahka pistab. Nagu miski eemaletõukav ja samas hämmastav.

„No nüüd algab torm!“ mõtlesin mina. Ja äkki – kus sa sellega. Onuke naeratas kavalalt.

„Mis siis ikka, sõbrake, noorsugu peab ajaga kaasas käima.“

Vaat seda ei oleks ma tõesti oodanud!

See, kuidas ma ajaga kaasa käima hakkasin, juhtus nii.

Meie sõprade ringis tiirles pidevalt keegi K. P., senaatori poeg, kes oli isa kimbatuseks tihedalt seotud sotsiaaldemokraatidega.³ See oli mässav hing, kes katkestas ennast Lenini brošüüri „Üks samm edasi, kaks sammu tagasi“ ja Balmonti luuletuste vahel.

„Te peate sõitma ilmtingimata Genfi Lenini juurde,“ rääkis ta mulle.

„Lenini juurde? Milleks Lenini juurde?“

„Kuidas milleks? Õppima. See on just see, mida teil tarvis.“

Tookord ma alles hakkasin avaldama. Mind avaldas Birževõje Vedomosti. See ajaleht nahutas põhiliselt „linnaisasid, kes ühiskondlikust

2 Nikolai Šebujev (1874–1937) – vene kirjanik ja ajakirjanik; пулемет – kuulipilduja (vene k).

3 Konstantin Platonov, kellele Teffi oli pühendanud luuletuse „Mesilased“. Luuletus jutustab töomesilastena kujutatud õmblejannadest, kes lappidest õmblevad kokku punalipu. Ilmselt Platonovi vahendusel ilmus see märtsis 1905 pealkirja „Vabaduse lipp“ all Genfis bolševike ajalehes Vperjod, seejärel ka ajalehes Novaja Žizn.

pirukast söönuks saivad“. Mina aitasin nahutada. Just siis oli teravalt päevakorras linnapea Leljanovi plaan Katariina kanal kinni ajada. Ma kirjutasin valmi „Leljanov ja kanal“.

Leljanov tähtsalt linnas ringi promeneeris.
Oh paraku, seekord ta silma riivas
üks kanal, mis saand nime Katariinalt.
Ta arvas: „Selle kohe likvideerin!
See kanal pole selleks loodud, et
seal pesta, ujuda või juua vett!
See pole kanal, vaid üks kanapea!
Ma kinni ajan selle õige pea!“
Leljanov mõnda aega nõnda sonis.
Kuid kanalist mikroob siis välja ronis
ja ütles: „Hoogu pea, Leljanov,
see tegelikult õige vilets plaan on...“
jne

Tsaar oli Leljanovi projekti vastu ja valm meeldis talle väga. Ajalehe väljaandja Propper „teenis ära kõigekõrgema naeratuse“, pani mulle kirjarea eest kaks kopikat juurde ja suudles kohtudes kätt, kinnitades: „Meie kallid kaasautor.“

Sõna „kallis“ ei tähendanud, et ma tema südamele armas olen, vaid viitas selgelt kahele kopikale. Noil aegadel sai kõigist ajalehe kaasautoritest ainult Nemirovitš-Dantšenko⁴ legendaarset tasu: kümme kopikat rea eest.

Ühesõnaga, minu ees oli lahti rullumas hiilgav karjäär. Mis puutus siia Lenin? Mida ma võisin temalt õppida?

Kuid K. P. jätkas propageerimist. Kõigepealt tutvustas mind salapärase persooni Valeria Ivanovnaga. Peagi selgus, et see on varjunimi, õige nimi oli hoopis teine. Pealtnäha oli ta umbes kolmekümnene naine, nägu väsinud, ninal näpitsprillid. Palus sageli luba võtta endaga kaasa mõni huvitav tuttav. Sedasi tõi kohale Kamenevi, Bogdanovi,

⁴ Tegu pole maineka teatrimehhe, vaid kirjaniku ja ajakirjaniku Vassili Nemirovitš-Dantšenkoga (1848/49–1936), kes 1921. a Venemaalt emigreerus.